

Віолетта Дутчак

Івано-Франківськ (Україна)

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ І УКРАЇНСЬКЕ КОБЗАРСТВО

Для української історії та культури постать М. Грушевського – знакова. Його доробок не втрачає своєї актуальності й до сьогодні залишається джерелом й відправним пунктом для подальших досліджень в різних напрямках української гуманітаристики, зокрема історії, етнології, джерелознавства, археології, культурології, фольклористики, літератури й мистецтва.

Як історик-патріот і творець парадигми української національної державності, М. Грушевський не міг оминати важливі питання розвитку українського мистецтва, до яких, зокрема, належить і кобзарство, як вияв унікального культурного феномену українців. Кобзарі були носіями і трансляторами як реальних, так і узагальнених фактів історії України, її духовних надбань засобами музичного відтворення у співі й грі на кобзі-бандурі. Період кінця ХІХ – початку ХХ ст. характеризується появою цілої плеяди вчених, котрі вивчали історію кобзарського мистецтва, зокрема репертуар, соціальний стан, побут виконавців, і завдяки яким склалася цілісна музично-етнографічна картина розвитку кобзарства в Україні. Зокрема, М. Грушевський, поряд з Л. Українкою, К. Квіткою, Ф. Колессою, ініціював збір, опрацювання й видання пам'яток українського фольклору, серед яких він особливої ваги надавав кобзарському епосу. У 1925 р. ним був створений Кабінет примітивної культури та її пережитків у побуті й фольклорі України, який очолила його донька Катерина Грушевська. Завдяки ініціативі й старанням М. Грушевського та К. Грушевської були зафіксовані й видані унікальні записи думового епосу кобзарів кінця ХІХ – початку ХХ ст. «Конкретна концепція видання, продумана

система історико-літературного аналізу, багатий репертуар текстів та ґрунтовні наукові коментарі до них зробили відомою цю працю не лише в тогочасній Росії, але й у Європі». За задумом М. Грушевського, планувалося видати 6 томів українських народних дум: 1-й та 2-й томи – тексти дум у всіх відомих варіантах з великим науковим апаратом, 3-й – музичні записи дум, що їх готував Ф.М. Колесса; 4-й том – «другорядні явища думового мистецтва»: кобзарські пародії на думи (жартівливі пісні у формі дум) та тексти; 5-й та 6-й томи – «обслідування літературних паралелів і вияснення основних мотивів сеї поезії».

Звернення до феномену кобзарства спостерігаються й у багатьох роботах М. Грушевського, зокрема в «Історії української літератури». В його концепції українська література постає як система з «самодостатньою генетичною основою й структурою». На сторінках монументального і ґрунтового наукового дослідження М. Грушевського, значна увага надана джерелам літератури, зокрема й фольклорним, серед яких музичний фольклорний репертуар кобзарів (думи, історичні, соціально-побутові пісні, духовні паралітургійні твори). М. Грушевський актуалізує на сторінках роботи необхідність вивчення репертуару, виконавського стилю та манери лірників, кобзарів і колядників з позиції як психології творчості, так і музичного сприйняття.

Сьогодні з'являються і нові напрями вивчення літературознавчої творчості М. Грушевського – як джерела органологічних (інструментознавчих) досліджень. «Опрацювання вельми обізнаним джерелознавцем значної кількості фольклорних творів, його цікаві думки стосовно побутування того чи іншого музичного інструмента, їхні влучні характеристики й незначне використання нинішніми дослідниками у своїх студіях цього фундаментального зібрання допомагає краще показати їхнє побутування в житті українців, визначити місце в історії української музики». Висновки М. Грушевського про гуслі, кобзу, бандуру як інструменти виконавців певної історичної доби містять цікаві узагальнення про зв'язок еволюції музичного інструментарію та репертуару.

Таким чином, діяльність і творча спадщина М. Грушевського, що загалом були спрямовані на дослідження й пропагування української історії та культури, в різних аспектах стосувалися кобзарства як мистецького явища (музичного інструментарію, фольклорних жанрів репертуару, побуту виконавців тощо).

Список основних джерел та літератури:

1. Грушевська К. Українські народні думи / К. Грушевська : [том перший корпусу : тексти №№ 1–13 і вступ]. – Державне видавництво України, 1927. – К. : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України, 2004. – Т. 1.

2. Грушевська К. Українські народні думи / Катерина Грушевська : [том другий корпусу : тексти №№ 14–33 і вступ]. – Харків; Київ : ДВОУ видавництво «Пролетар», 1931. – К. : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України, 2004. – Т. 2.

3. Грушевський М. Історія України / М. С. Грушевський. – К. : Либідь, 1992.

4. Грушевський М. Історія української літератури : у 6-ти томах 9 кн. / М. Грушевський; [упоряд. Василь Яременко; авт. передм. Петро Кононенко; приміт. Лідія Дунаєвська]. – К., 1993.

5. Кіндратюк Б. «Історія української літератури» Михайла Грушевського як органіологічне джерело [наук. ред. Ю. Ясіновський] / Б. Кіндратюк. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2016. – 192 с. – (Історія української музики. Дослідження, вип. 4 / Центр дослідження дзвонарства ВДНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»).

6. Кононенко П. «Історія української літератури» Михайла Грушевського – етап у розвитку наукового літературознавства / П. Кононенко // Грушевський М. Історія української літератури : у 6-ти томах 9 кн., т. 1. – К., 1993.

7. Парахіна М. Наукова спадщина Катерини Грушевської 20–30-х років ХХ століття / М. Парахіна // Етнічна історія народів Європи. – В. 13. – К., 2002.